Chương trình Hạt nhân của Iran: Một số giả thuyết và kịch bản

Nguyễn Xuân Trung, Nguyễn Lê Thy Thương**, Phạm Thủy Nguyên****

,,***Viện Nghiên cứu Ấn Độ và Tây Nam Á*

Ngày nhận bài: 10/09/2018, ngày gửi phản biện: 16/11/2018, ngày duyệt đăng: 19/12/2018

Bài viết đưa ra năm giả thuyết chính về động cơ phát triển Chương trình Hạt nhân của Iran, bao gồm: (1) Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để nâng cao năng lực quân sự, đảm bảo an toàn và an ninh quốc gia; (2) Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để vươn lên trở thành cường quốc số một ở Trung Đông; (3) Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để phát huy bản sắc và niềm tự hào dân tộc; (4) Chương trình Hạt nhân là vũ khí để "bảo vệ chế độ" của Iran; (5) tổng hợp của các giả thuyết trên. Từ đó nhóm tác giả phác thảo một vài kịch bản về sự phát triển của Chương trình Hạt nhân Iran trong thời gian tới.

Từ khóa: Iran, Chương trình Hạt nhân, động cơ, giả thuyết

1. Đôi nét về Chương trình Hạt nhân của Iran

Chương trình hạt nhân của Iran bắt đầu năm 1957 với sự giúp đỡ của Hoa Kỳ như là một phần của chương trình Nguyên tử vì Hòa bình[1]. Chính quyền Nixon của Mỹ và Shah của Iran đã đẩy nhanh chương trình này trong những năm từ 1970 đến 1976. Trước khi cuộc Cách mạng Hồi giáo ở Iran bùng nổ, Tổng thống Mỹ Gerald Ford đã ký một chỉ thị cho phép Iran mua lại cơ sở tái chế của Mỹ, điều này phần nào giúp cho Iran có thể kiểm soát chu trình nhiên liệu hạt nhân của mình. Sau Cách mạng Hồi giáo năm 1979, quan hệ giữa Iran và Mỹ xấu đi, Mỹ đã chấm dứt kế hoạch chuyển giao công nghệ hạt nhân cho nước này. Trong cuộc chiến tranh Iran-Iraq, nhà máy hạt nhân Bushehr của Iran đã năm lần bị Iraq ném bom (tháng 3/1984, tháng 2/1985, tháng 3/1985, tháng 7/1986 và tháng 11/1987). Năm 1989, Iran quyết định khởi động lại Chương trình Hạt nhân của mình sau khi cuộc chiến tranh với Iraq kết thúc.

Các nhà máy hạt nhân của Iran tập trung vào các hoạt động hình thành hạt nhân trước khi đưa vào lò phản ứng trong chu trình năng lượng hạt nhân: như khai thác, nghiền, chuyển đổi, làm giàu hạt nhân và chế tạo nhiên liệu. Với công đoạn sau khi đưa ra khỏi lò phản ứng hạt nhân, Iran đã tiến hành các thử nghiệm trong phòng thí nghiệm tái chế nhiên liệu, và tiến hành các nghiên cứu và phát triển về xử lý, tích trữ và tiêu hủy rác thải phóng xạ. Năm 2002, hai cơ sở hạt nhân tại thành phố Natanz và Arak của Iran được phương Tây cho là hoạt động nhằm mục đích làm giàu uranium, sản xuất nước nặng - nguyên liệu sử dụng trong các lò phản ứng sản xuất vũ khí plutonium.

Các hoạt động này của Iran không được công bố cho tới năm 2002 và 2003. Cơ quan Năng lượng Nguyên tử Quốc tế (IAEA) đã báo

* thythuong2101@gmail.com

Bài viết này là một phần trong kết quả nghiên cứu của đề tài cấp Bộ "Chính sách đối ngoại của Iran từ năm 2005 đến nay" do PGS.TS Nguyễn Xuân Trung làm chủ nhiệm

[1] Sam Roe (2007).

cáo về sự tồn tại của các hoạt động làm giàu Uranium tại Iran nhưng lại không thể khẳng định sự chính xác về những kết quả mà Iran tuyên bố. Cơ quan này thể hiện sự nghi ngờ rằng, Iran không làm giàu hạt nhân vì mục đích hòa bình. Trong Hiệp định cấm phổ biến vũ khí hạt nhân, Iran cũng là một thành viên, việc nước này không công bố hoạt động hạt nhân của mình đã khiến nước này phải đối diện với lệnh trừng phạt và cấm vận của phương Tây.

Trước hoạt động phát triển hạt nhân của Iran, Liên Hợp Quốc đã đưa ra đề nghị đàm phán chấm dứt hạt nhân. Tháng 12/2003, Chính quyền Tổng thống Khatami quyết định ký kết và thực hiện Nghị định thư bổ sung IAEA, và đình chỉ việc làm giàu và các hoạt động tái xử lý hạt nhân. Tháng 11/2004, thỏa thuận thứ hai mang tên Hiệp định Paris giữa Iran và Nhóm E3 thuộc Liên minh châu Âu (bao gồm Đức, Pháp và Anh) với sự hỗ trợ của Đại diện cấp cao của Liên minh châu Âu được ký kết. Hiệp định Paris đưa ra một tiến trình đàm phán nhằm đạt được các thoả thuận dài hạn giữa Iran và nhóm E3, về hợp tác trong ba lĩnh vực là các vấn đề hạt nhân, các vấn đề chính trị và an ninh, vấn đề kinh tế và công nghệ[2].

Vào năm 2005, Ahmadinejad trở thành Tổng thống Iran và quyết định khởi động lại các hoạt động hạt nhân của nước này. Tháng 4/2006, Iran tuyên bố quyết định chấm dứt thực hiện Nghị định thư bổ sung và tiếp tục chương trình làm giàu nhiên liệu tại Natanz, và có công nghệ hạt nhân nhưng chỉ giới hạn trong sản xuất năng lượng phục vụ hòa bình và không nhằm mục đích quân sự. Tháng 6/2006, Pháp, Trung Quốc, Nga, Mỹ, Anh và Đức hình thành nhóm P5+1 (hay E3+3), đề xuất kêu gọi ngừng làm giàu uranium để đổi lấy các ưu đãi về kinh tế và ngoại giao và cảnh báo rằng nếu Iran không phản hồi, họ sẽ đưa vụ việc này tới Hội đồng Bảo an. Trong thời gian 2006 - 2010, Hội đồng bảo an đã lần lượt thực thi 6 nghị quyết (1969-7/2006, 1737-12/2006, 1747-3/2007, 1803-3/2008, 1835-9/2008 và 1929-6/2010) yêu cầu Iran dừng các hoạt động làm giàu Uranium và thực hiện trừng phạt kinh tế đối với nước này.

Ngày 14/7/2015, với những nỗ lực của Tổng thống Iran đương nhiệm là Rouhani và ngoại trưởng Mohammad Javad Zarif , Iran và P5+1 thống nhất ký kết Kế hoạch Hành động chung Toàn diện (JCPOA) tại Vienna. Đây là thỏa thuận hạt nhân có tính lịch sử, qua đó, Iran chấp nhận hủy bỏ kho dự trữ hạt nhân được làm giàu tầm trung, và cắt giảm 98% kho dự trữ hạt nhân có độ làm giàu thấp, giảm còn 2/3 số lượng máy ly tâm trong thời gian 13 năm. Các hoạt động làm giàu Uranium được chuyển hóa nhằm tránh nguy cơ làm giàu Uranium[3]. Năm 2016, thỏa thuận hạt nhân giữa Iran và Mỹ đạt bước tiến mới với quyết định dỡ bỏ trừng phạt kinh tế đối với Iran của Chính phủ Obama.

Tuy nhiên, người kế nhiệm Tổng thống Obama là Donald Trump từ giai đoạn tranh cử cho đến khi chính thức nhậm chức đã lên án đây là một "thỏa thuận tồi tệ nhất" và đe doạ sẽ chấm dứt nó. Vào ngày 9/5/2018, sau khi đã chính thức trở thành Tổng thống Mỹ, Donald Trump đã công bố quyết định rút khỏi thỏa thuận hạt nhân và sẽ tiếp tục áp đặt các lệnh trừng phạt với Iran. Ngoại trưởng Mohammad Javad Zarif của Iran cho rằng những tuyên bố của Tổng thống Donald Trump là một "*nỗ lực tuyệt vọng nhằm làm suy yếu một thỏa thuận đa phương vững chắc*"[4]. Bộ ngoại giao Iran tuyên bố, nước này sẽ không chấp nhận bất kỳ thay đổi nào trong thỏa thuận này và nước này "*sẽ*

[2] François Carrel-billiard and Christine Wing (2010).
[3] Kenneth Katzman, Paul K. Kerr, 15/9/2017.
[4] Quốc Khánh (2018).

không thực hiện bất kỳ hành động nào ngoài những cam kết trước đây của mình"[5].

2. Một số giả thuyết về động cơ phát triển Chương trình Hạt nhân của Iran

Về vấn đề hạt nhân, câu hỏi lớn nhất đặt ra là động cơ phát triển Chương trình Hạt nhân của Iran, cũng như mối liên hệ giữa Chương trình Hạt nhân và chính sách đối ngoại của quốc gia này. Động cơ kinh tế được loại trừ đầu tiên, bởi việc phát triển Chương trình Hạt nhân đã và sẽ gây ra những thiệt hại khổng lồ về kinh tế cho Iran. Từ đó, nhóm tác giả đặt ra một vài giả thuyết sau:

Giả thuyết thứ nhất: Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để nâng cao năng lực quân sự, đảm bảo an toàn và an ninh quốc gia. Theo Shlomo Ben Ami (2018), Chương trình Hạt nhân của Iran được phát triển nhằm mục đích bù đắp cho những yếu kém của lực lượng quân sự thông thường, trong một khu vực mà họ có nhiều thù hơn là bạn[6]. Việc Iran đạt được vũ khí hạt nhân sẽ là một quân bài chiến lược khiến người Mỹ luôn phải cân nhắc và thận trọng khi muốn vươn tay tới những giếng dầu của Tehran. Nhưng thực tế đã cho thấy, thay vì đảm bảo an ninh, Chương trình Hạt nhân chính là nỗi bất an lớn nhất về an ninh của Iran. Lệnh cấm vận của Liên Hợp Quốc đã ngăn cản các đối tác lớn như Nga, Pakistan cung cấp vũ khí quân sự cho Iran, làm suy giảm tốc độ phát triển của đất nước nói chung và của ngành công nghiệp an ninh quốc phòng nói riêng. Hơn nữa, hạt nhân chính là cái cớ khiến Iran luôn luôn phải đối mặt với nguy cơ bị tấn công quân sự từ Israel và Mỹ. Khi phát triển Chương trình Hạt nhân, các nhà lãnh đạo Iran hẳn đã nhìn nhận được từ trước vấn đề này. Bởi vậy, giả thuyết này tuy có cơ sở nhất định, nhưng còn nhiều điểm chưa thực sự thuyết phục.

Giả thuyết thứ hai: Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để vươn lên trở thành cường quốc số một ở Trung Đông. Giả thuyết này dựa trên cơ sở lập luận rằng: dầu mỏ, hạt nhân và Hồi giáo là ba công cụ đắc lực mà Iran sử dụng để nắm quyền lãnh đạo ở Trung Đông. Thế nhưng, về trữ lượng dầu mỏ, Iran vẫn xếp sau Saudi Arabia trong khu vực. Về Hồi giáo, người Iran chủ yếu là tín đồ Hồi giáo Shia, chỉ chiếm số lượng nhỏ so với dân số Hồi giáo Sunni đông đảo trong khu vực. Cho nên vũ khí hạt nhân trở thành công cụ lợi hại nhất của Cộng hòa Hồi giáo Iran. Iran mưu cầu sức mạnh hạt nhân để trỗi dậy, xóa bỏ trật tự quyền lực hiện đang tồn tại ở khu vực này. Đây là giả thuyết tương đối hợp lý và được nhiều nhà nghiên cứu ủng hộ. Theo Azghandi (2010), Tổng thống Ahmadinejad là người đã nỗ lực để đưa Iran trở thành nước có vị thế quan trọng trong khu vực Vịnh Ba Tư và Trung Đông thông qua sự phụ thuộc vào hạt nhân và sức mạnh quân sự[7]. Cho nên có thể hiểu tại sao dưới thời Tổng thống Ahmadinejad, Chương trình Hạt nhân của Iran lại được đẩy mạnh.

Nhưng nếu giả thuyết này chính xác thì nó lại cho thấy những sai lầm căn bản trong chiến lược của chính quyền Iran. Chỉ với vũ khí hạt nhân, Iran vẫn chưa đủ tiềm lực để chạy đua vũ trang với các nước trong khu vực. Chính vì sự phát triển của chương trình hạt nhân mà Iran bị cộng đồng quốc tế áp đặt lệnh trừng phạt, ngăn cản các tiến bộ công nghệ và đầu tư quân sự, trong khi đó Israel và Saudi Arabia, những quốc gia có ngân sách quốc

[5] Parisa Hafezi (2018).

[6] Hlomo Ben - Ami (2018).

[7] Azghandi, A. (2010).

phòng lớn hơn nhiều, lại được hậu thuẫn bằng trang thiết bị quân sự tối tân của phương Tây[8]. Hơn nữa, nếu muốn chạy đua với các nước trong khu vực, lẽ ra Iran phải tập trung vào sản xuất vũ khí hạt nhân - điều mà chính quyền Iran từ trước đến giờ luôn phủ nhận. Đây là đặc điểm xuyên suốt qua các thời kỳ và nhận được sự đồng thuận của Lãnh tụ tối cao. Vào tháng 9/2005 Lãnh tụ tối cao Khamenei thậm chí còn ban hành một sắc dụ chống lại vũ khí hạt nhân gọi là Fatwa 2005[9]. Sau này, lãnh tụ tối cao của Iran có nhắc lại sắc dụ này nhiều lần trong các tuyên bố của ông, thậm chí tuyên bố rằng sở hữu vũ khí hạt nhân là tội lỗi. Phát ngôn viên Bộ Ngoại giao của Iran dưới thời Ahmadinejad là Ramin Mehmanparast cũng nhấn mạnh sắc dụ về hạt nhân này là tôn chỉ hàng đầu mà Chính phủ Iran luôn tuân thủ[10]. Theo Trita Parsi (2014), "người Iran thừa hiểu rằng nếu họ sản xuất vũ khí hạt nhân, điều này sẽ làm giảm đi chứ không hề tăng thêm vị thế của họ trong khu vực. Chừng nào khu vực Trung Đông còn không chạy đua hạt nhân, chừng đó Iran - với ưu thế tự nhiên về quy mô và nguồn lực của mình, sẽ vẫn là một nước lớn nếu so sánh với các quốc gia láng giềng. Nếu chạy đua hạt nhân, Iran hiểu rằng họ sẽ kéo theo cả những nước nhỏ như Bahrain và Kuwait tham gia vào cuộc chiến, khiến cho Iran mất đi ưu thế vốn có và trở nên ngang bằng với các nước có diện tích nhỏ hơn rất nhiều[11]. Như vậy, giả thuyết thứ hai này có thể đúng, nhưng nếu tin vào nó thì chưa thể lý giải được những tính toán chiến lược của Chính quyền Iran.

Giả thuyết thứ ba: Iran phát triển Chương trình Hạt nhân để phát huy bản sắc và niềm tự hào dân tộc.

Theo Arash Reisinezhad (2014), năng lực hạt nhân là một biểu tượng quan trọng cho bản sắc dân tộc Iran, và các nhà lãnh đạo Iran coi khả năng phát triển hạt nhân như một yếu tố thúc đẩy niềm tự hào dân tộc. Điều đó có nghĩa là, động cơ chính của Chương trình Hạt nhân không phải là đảm bảo sự an toàn lãnh thổ cho Iran, mà là phát huy niềm tự hào dân tộc - một vấn đề chủ yếu mang ý nghĩa tinh thần. Đó là lý do tại sao Iran bất chấp tất cả để tiếp tục Chương trình Hạt nhân, cho dù phải trả một cái giá khá đắt về kinh tế[12].

Theo ý kiến của Mohiaddin Mesbahi, giám đốc Trung tâm nghiên cứu Trung Đông tại Đại học Quốc tế Florida, "người ta không thể hiểu được nguồn gốc, động lực và quỹ đạo của Chương trình Hạt nhân nếu không nhận thức được mối quan hệ không thể xóa nhòa giữa an ninh bản thể và an ninh phi vật chất của Iran" [13]. An ninh bản thể không phải là sự sống còn mang tính cơ học của một đất nước, mà là bản sắc, là sự khẳng định về danh tính của đất nước đó. Iran không chỉ quan tâm đến việc bảo tồn sự tồn tại vật chất của mình mà còn quan tâm đến cách mà các nước khác nhìn nhận họ, cũng như cách mà quốc gia này tự nhìn nhận bản thân. Vì thế, theo ông, đằng sau Chương trình Hạt nhân của Iran là các khái niệm về nhân phẩm, danh dự và bản sắc[14]. Tổng thống Rouhani cũng từng nhấn mạnh điều này: "Với đất nước tôi, việc nắm vững chu kỳ của nhiên liệu nguyên tử và tạo ra năng

[8] Hlomo Ben - Ami (2018).

[9] Fatwa là một quyết định thuộc hệ thống luật lệ, quy tắc Hồi giáo được ban hành bởi một nhân vật tôn giáo có ảnh hưởng lớn về mặt chính trị lẫn tôn giáo. Nhìn chung, Fatwa không ràng buộc về mặt pháp luật mà chỉ tác động về mặt tâm linh.

[10] Iran: Religious decree against nuclear weapons is binding, *CBS News* 15/01/2013.

[11] Arash Reisinezhad (2014).

[12] Arash Reisinezhad (2014.

[13] Arash Reisinezhad (2014).

[14] Arash Reisinezhad (2014).

lượng hạt nhân cũng chính là việc đa dạng hóa các nguồn năng lượng của quốc gia. Đất nước cũng như con người Iran, cần được tôn trọng về phẩm giá". Ông phát biểu trên tờ *Washington Post*. "Nếu không hiểu vai trò của bản sắc, nhiều vấn đề sẽ không được giải quyết"[15]. Nếu đồng ý với giả thuyết này, có thể hiểu được tại sao các nước phương Tây và đối thủ Israel lại phản ứng vô cùng quyết liệt đối với Chương trình Hạt nhân: Chương trình Hạt nhân của Iran là biểu hiện quan trọng nhất của "độc lập", là trung tâm của bản sắc của nhà nước Cộng hòa Hồi giáo Iran. Mỹ, phương Tây và Israel đang cố gắng loại trừ, hoặc chí ít là làm suy giảm ý chí hạt nhân của Iran, bằng cách đe dọa xóa bỏ biểu tượng cho quyền lực, ý chí của người Iran, cũng là biểu tượng cho quyền lực địa chính trị khu vực của đất nước này[16]. Như vậy, theo lý giải của một số nhà nghiên cứu và của chính nhà lãnh đạo Iran hiện tại, giả thuyết thứ ba này dường như có tính hợp lý cao và có thể dùng nó để lý giải cho sự trung thành của Iran đối với Chương trình Hạt nhân. Thế nhưng, nếu coi bản sắc và niềm tự hào dân tộc là động cơ duy nhất để Iran phát triển Chương trình Hạt nhân bất chấp những nguy hại có thể xảy ra cho kinh tế và an ninh của nước này thì lại có phần cực đoan và khiên cưỡng.

Giả thuyết thứ tư: Chương trình Hạt nhân là vũ khí để "bảo vệ chế độ" của Iran. Giả thuyết này được xây dựng trên cơ sở quan hệ thù địch giữa Mỹ và Iran kể từ sau cuộc Cách mạng Hồi giáo. Mỹ luôn coi Iran là đối tượng nguy hiểm có thể đe dọa hòa bình trong khu vực và thậm chí nghi ngờ tính hợp pháp của nhà nước Cộng hòa Hồi giáo Iran. Trước nguy cơ bị lật đổ chế độ bởi Mỹ và các nước đồng minh, chính quyền Iran tuy không chế tạo vũ khí hạt nhân nhưng vẫn duy trì việc làm giàu uranium như một biện pháp răn đe, ngăn chặn và phòng bị trước mọi động thái tấn công của Mỹ. Với tầm quan trọng của mình, Chương trình Hạt nhân sẽ luôn đem lại một vị thế chắc chắn cho quốc gia sở hữu nó. Giả thuyết này trở nên hợp lý và có cơ sở nhất định, nhất là khi Tổng thống Rouhani cho rằng việc Mỹ rút khỏi Thỏa thuận hạt nhân là cách để gây sức ép nhằm thay đổi chế độ ở quốc gia này: "Giảm tính hợp pháp của hệ thống là mục tiêu cuối cùng của họ. Khi họ nói thoát khỏi, thay đổi chế độ theo cách riêng của họ, thay đổi chế độ sẽ xảy ra như thế nào? Đó là thông qua việc giảm tính hợp pháp, nếu không một chế độ sẽ không thay đổi"[17]. Thế nhưng, tính chính xác của giả thuyết này chưa thể được khẳng định khi mà phía Mỹ luôn phủ định cáo buộc của Iran về việc thay đổi chế độ ở quốc gia Cộng hòa Hồi giáo này

Tổng hợp những phân tích ở trên, có thể thấy bốn giả thuyết đưa ra đều có cơ sở nhất định và có những điểm nghi vấn cần xem xét. Vì vậy, nhóm tác giả nghiêng về một *giả thuyết thứ năm*, thực chất chính là sự tổng hợp của những giả thuyết đã nêu trước đó: Đối với Iran, Chương trình Hạt nhân vừa là công cụ để nâng cao năng lực quân sự, vừa là vũ khí để nước này bảo vệ chế độ và vươn lên "xưng bá khu vực", vừa là niềm tự hào dân tộc và bản sắc của người Iran nói chung và người Hồi giáo nói riêng. Chương trình Hạt nhân vừa là quyền lực cứng, vừa là quyền lực mềm để Iran khuếch trương tầm ảnh hưởng ra khu vực Trung Đông và cả thế giới rộng lớn của cộng đồng Hồi giáo. Nếu giả thuyết này là đúng, có thể lý giải tại sao Iran lại phát triển

[15] Arash Reisinezhad (2014).
[16] Arash Reisinezhad (2014).
[17] Spiteful Trump admin wants to change regime: Iran's Rouhani on US sanctions, *Business standard* 15/10/218.

Chương trình Hạt nhân bất chấp những tổn thất khổng lồ về kinh tế và ngoại giao khi bị áp đặt lệnh cấm vận.

3. Một số kịch bản về Chương trình Hạt nhân của Iran trong tương lai gần

Trong bối cảnh Thỏa thuận hạt nhân hiện đang lâm vào bế tắc do sự rút lui của Mỹ vào tháng 5/2018, có rất nhiều kịch bản về chính sách hạt nhân của Iran trong thời gian tới được đưa ra. Dù phát triển theo hướng nào, các kịch bản về Chương trình Hạt nhân của Iran cũng phải luôn được đặt trong mối tương quan với kinh tế Iran. Như trình bày ở trên, Chương trình Hạt nhân không được thực hiện vì động cơ kinh tế, thậm chí nó đã và sẽ gây ra những tổn hại nặng nề cho nền kinh tế Iran. Chính vì vậy, khi kinh tế Iran rơi vào tình trạng bất ổn nghiêm trọng, Chính phủ sẽ phải cân nhắc đến việc cắt giảm Chương trình Hạt nhân để khôi phục kinh tế đất nước.

Trên cơ sở đó, nhóm tác giả đưa ra 3 kịch bản chính như sau:

Kịch bản thứ nhất: Iran sẽ rút khỏi Thỏa thuận hạt nhân. Kịch bản này có khả năng xảy ra, bởi Lãnh tụ tối cao Khamenei đã đề cập đến khả năng rút khỏi thỏa thuận không chỉ một lần. Vào ngày 29/8/2018, ông tuyên bố trong cuộc họp với Chính phủ Iran rằng "JCPOA không phải là mục tiêu, nó chỉ là công cụ. Nếu chúng ta đi tới kết luận rằng thỏa thuận này không duy trì lợi ích quốc gia, chúng ta sẽ gác nó sang một bên"[18]. Iran có cơ sở để thực hiện điều này, bởi Mỹ đã tham gia thỏa thuận hạt nhân và sau đó rút lui. Sự "bất tín" này tạo tiền đề cho các quốc gia thành viên của thỏa thuận có thể nối gót Mỹ rút lui mà không bị chỉ trích.

Tuy nhiên, nếu đặt kịch bản này trong bối cảnh kinh tế Iran đang lâm vào tình trạng khó khăn nghiêm trọng, thì khả năng xảy ra của nó là không cao. Bởi rút khỏi Thỏa thuận hạt nhân đồng nghĩa với việc Iran sẽ bị tăng cường áp đặt cấm vận, không chỉ bởi Mỹ mà còn các nước P5+1. Trong tương lai gần, các nhà lãnh đạo Iran chưa thể hy sinh hoàn toàn những lợi ích kinh tế để đổi lấy sự phát triển của Chương trình Hạt nhân. Hơn nữa, cả Mỹ và Iran đều không muốn những động thái quân sự xảy ra. Trong các tuyên bố của mình, các đồng minh của Mỹ là Anh, Đức và Pháp, Nga hay kể cả Tổng thống Mỹ cũng vẫn để ngỏ các khả năng đối thoại. Đây chính là cơ hội để Iran tiếp tục ở lại Thỏa thuận hạt nhân.

Kịch bản thứ hai: Iran tiếp tục tham gia Thỏa thuận hạt nhân nhưng không nhượng bộ theo yêu cầu của Mỹ. Đây là tình trạng đang diễn ra và có khả năng sẽ tiếp tục kéo dài trong thời gian tới. Đây là kịch bản có khả năng xảy ra cao nhất nếu xem xét trên các yếu tố: tầm quan trọng của Chương trình Hạt nhân đối với Iran, sự ủng hộ của các nước tham gia thỏa thuận dành cho Iran và khả năng trụ vững của Iran trước các lệnh cấm vận. Thực tế cho thấy, tuy ảnh hưởng khá nhiều bởi lệnh cấm vận, nhưng do nguồn tài nguyên dầu mỏ phong phú, Iran vẫn được coi là một cường quốc kinh tế trong khu vực. Rất có thể Chính phủ Iran sẽ tăng cường quan hệ hợp tác với EU, Nga và Trung Quốc để cân bằng cán cân thương mại, tất nhiên là vẫn trong khuôn khổ bị giới hạn bởi các lệnh cấm vận.

Kịch bản thứ ba: Iran nhượng bộ những yêu cầu của Mỹ để nước này tiếp tục quay lại Thỏa thuận. Khả năng thành hiện thực của kịch bản này sẽ phụ thuộc vào thái độ của các nước tham gia thỏa thuận và khả năng tự phục hồi của kinh

[18] We will put aside the JCPOA if it fails to fulfill our national interests: Ayatollah Khamenei, *Khamenei ir* 29/08/2018.

tế Iran. Nếu như các P5+1 đứng về phía Mỹ để gây sức ép lên Iran, đồng thời Liên Hợp Quốc và EU tăng cường các lệnh cấm vận lên Iran, thì nhiều khả năng Iran sẽ buộc phải nhượng bộ. Tuy nhiên, trong bối cảnh các nước tham gia thỏa thuận đang chỉ trích hành động rút lui của Mỹ và tiếp tục ở lại thỏa thuận, kịch bản này khó có khả năng xảy ra.

Kết luận

Với những giả thuyết đã nêu ra, dù nghiêng về giả thuyết nào, cũng có thể thấy rằng Chương trình Hạt nhân có ý nghĩa vô cùng quan trọng đối với sự tồn tại của nước Cộng hòa Hồi giáo Iran. Chính vì tính chất đặc biệt của nó, Chương trình Hạt nhân không chỉ thuộc về vấn đề an ninh quốc phòng mà còn là vấn đề đối ngoại hàng đầu mà tất cả các thế hệ lãnh đạo ở Iran đều quan tâm. Chính sách của Iran về vấn đề hạt nhân sẽ ảnh hưởng tới không chỉ bản thân Iran mà còn ảnh hưởng đến sự ổn định của khu vực Trung Đông và thế giới.

Tài liệu tham khảo

1. Azghandi, A. (2010), Frameworks and Orientations in the Islamic Republic of Iran's Foreign Policy, *Tehran: Qoumes Publication Co*.

2. François Carrel-billiard and Christine Wing (2010), *Iran and the NPT*, Nuclear energy, nonproliferation, and disarmament, https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2010/04/pdfs_iranchapt.pdf, ngày truy cập 3/12/2018.

3. Hlomo Ben Ami (2018), Iran, the Hollow Hegemon, *Project Syndicate* 24/1/2018, https://www.project-syndicate.org/commentary/iran-no-regional-dominance-by-shlomo-ben-ami-2018-01?barrier=accesspaylog, ngày truy cập 20/09/2018.

4. Kenneth Katzman, Paul K. Kerr, 15/9/2017, *Iran Nuclear Agreement*, Congressional Research Service, http://barryforussenate.com/wp-content/uploads/2018/03/IRAN-DEAL.pdf, ngày truy cập 6/12/2018.

5. Sam Roe (2007), An atomic threat made in America, *Chicago Tribune* 28/1/2007, http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/chi-061209atoms-day1-story-htmlstory.html, ngày truy cập 10/9/2018.

6. Parisa Hafezi (2018), Iran says will not renegotiate nuclear deal, warns against changes, *Reuters* 3/5/2018, https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-usa/iran-says-will-not-renegotiate-nuclear-deal-warns-against-changes-idUSKBN1I41CO, ngày truy cập 10/12/2018.

7. Iran: Religious decree against nuclear weapons is binding, *CBS News* 15/01/2013, https://www.cbsnews.com/news/iran-religious-decree-against-nuclear-weapons-is-binding/2/, ngày truy cập 10/08/2018.8. Arash Reisinezhad (2014), Understanding Iran's Nuclear Goals, *The National Interest* 17/01/2014, https://nationalinterest.org/commentary/understanding-irans-nuclear-goals-9725?page=0%2C1, ngày truy cập 10/09/2018.

9. We will put aside the JCPOA if it fails to fulfill our national interests: Ayatollah Khamenei, *Khamenei.ir* 29/08/2018, http://english.khamenei.ir/news/5897/We-will-put-aside-the-JCPOA-if-it-fails-to-fulfill-our-national, ngày truy cập 19/12/2018.